

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

4-2024

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

O.E.Toshmurodov	
Yosh kurashchilarning harakat ko'nikmalarini shakllantirishda tayanch-harakat apparati harakatchanligini rivojlantirish metodikasi	107
J.M.Hamrakulov	
“Tutorlik faoliyati asoslari” fanini o'qitishda zamonaviy axborot texnologiyalarini qo'llash.....	114
D.S.Abdugodirov	
Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-kreativ kompetensiyasini rivojlantirishning psixologik-pedagogik jihatlarini	117
R.A.Jo'rayeva, M.A.Hojiyeva	
Bo'lajak filolog-mutaxassislarining lingvistik kompetentligini rivojlantirish va takomillashtirish – malakali mutaxassislar tayyorlash omili	120
G.I.Otaboyeva, Z.G.Mamataliyeva	
Bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarining gender madaniyatini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishda texnologik yondashuv	123
O.X.Rashidova	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining mustaqil ta'limini muammoli vaziyatlar asosida tashkil etish	126
Z.D.Rasulova	
Talabalarning kreativ kompetentligini rivojlantirishda ta'lim texnologiyalaridan samarali foydalanish	131
H.Э.Юлдашева	
Эффективные формы и методы развития профессиональной компетентности учителей физического воспитания	136
Е.М.Любимова, А.И.Кудряшова, М.К.Ахмадалиева, К.Д.Патидинов	
Обучение цифровым инструментам и ресурсам студентов - бакалавров педагогического образования	139
Sh.G'.Xasanov	
Bo'lajak o'qituvchilarning kollaborativ yondashuv asosida pedagogik intensiyalarini rivojlantirish modeli	145
M.I.Ne'matov	
Bo'lajak o'qituvchilarda etnopedagogik madaniyatni rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari.....	152
I.X.Turdiboyev	
Bo'lajak kimyo o'qituvchilarini xalqaro baholash tadqiqotlariga tayyorlash bo'yicha ayrim mulohazalar	160
	IQTISODIYOT
X.X.Бозаров	
Совершенствование научно-методических основ развития малого бизнеса в условиях инновационной экономики	164
	FALSAFA
N.S.Badridinova	
XVII – XVIII asrlarda Movarounnahrda falsafiy va tasavvufiy qarashlar	171
B.B.Dehqonov	
Bahouddin Naqshbandning inson kamoloti haqidagi qarashlari.....	175
O.R.Sultonova, S.S.Sadullayev	
Qishloq yoshlarini iqtisodiyot tafakkurini shakllantirishda raqamli iqtisodiyotning o'rni va ahamiyati	180
I.J.Jabborov	
Shayx Najmiddin Kubro ruboiylarida ishq falsafasi	184
G.N.Navro'zova	
Xoja Ahror Valiy o'zlikni anglash xususida: qiyosiy-falsafiy tahlil	187
M.E.Xujamov	
Yangilanayotgan O'zbekistonda ilmiy-axloqiy qadriyatlarning barkamol avlodni tarbiyalashdagi o'rni.....	191
F.A.Ibroximov	
Fuqarolik jamiyatini rivojlantirishda aholi huquqiy madaniyatining ahamiyati	197

UO'K: 37.015.31.37.7+/25

**BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KOLLABORATIV YONDASHUV ASOSIDA
PEDAGOGIK INTENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH MODELI****МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ НАМЕРЕНИЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НА
ОСНОВЕ КОЛЛАБОРАТИВНОГО ПОДХОДА****MODEL OF DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL INTENTIONS OF FUTURE TEACHERS
BASED ON A COLLABORATIVE APPROACH**

Xasanov Shoxjaxon G'olibjon o'g'li
Farg'ona davlat universiteti, mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada kollaborativ yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarni o'quv jarayonida kollaborativ yondashuv asosidagi metodikalarning pedagogik intensiyalarga ta'siri hamda modeli xususida ma'lumot berilgan. Oliy ta'lim muassasasida bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashning mavjud mazmuni va usullarini yangi talablar asosida o'zgartirish, shuningdek, uning mohiyati o'qituvchi hamda talabning kollaborativ yondashuv asosidagi metodikalarning o'quv jarayonini rivojlantirishga qaratilgan yondashuvlar muhokama qilinadi. Tadqiqot, shuningdek, dars turlariga alohida e'tibor qaratilgan va turli holatlari yoritib berilgan. Pedagogik intensiyalarning mohiyatini chuqurroq tushunish uchun, o'quv jarayonidagi qo'llaniladigan metodikalar individual ko'rib chiqiladi. Mazkur ta'sir doirasi bo'lg'usi o'qituvchilarga fanlarni o'qitish jarayonini kollaborativ yondashuv usullari asosida tashkil qilishda o'quvchilarning bilish imkoniyatlari, qiziqishlarini inobatga olish hamda ta'lim tamoyillariga asoslanish ko'nikmalarini shakllantirish o'ta muhimligi haqida so'z boradi.

Аннотация

В данной статье представлена информация о влиянии методов, основанных на кооперативном подходе, на педагогические намерения в процессе подготовки будущих учителей, основанных на кооперативном подходе. Обсуждаются изменение существующего содержания и методов подготовки будущих преподавателей в высшем учебном заведении с учетом новых требований, а также подходы, направленные на разработку методов образовательного процесса, основанных на совместном подходе преподавателя и студента. В исследовании также уделено особое внимание типам уроков и выделены их различные ситуации. Для более глубокого понимания сущности педагогических намерений методы, используемые в образовательном процессе, рассматриваются индивидуально. Спросите у будущих учителей о важности учета познавательных способностей и интересов учащихся, формирования навыков, основанных на образовательных принципах, при организации процесса преподавания предметов на основе методов сотрудничества.

Abstract

This article provides information about the influence of collaborative approach-based methods on pedagogical intentions in the training process of future teachers based on a collaborative approach. Changing the existing content and methods of training future teachers in a higher educational institution based on new requirements, as well as approaches aimed at developing the educational process of methods based on the collaborative approach of the teacher and the student, are discussed. The study also paid special attention to the types of lessons and highlighted their various situations. For a deeper understanding of the essence of pedagogical intentions, the methods used in the educational process are considered individually. Ask future teachers about the importance of taking into account students' cognitive abilities and interests and forming skills based on educational principles when organizing the process of teaching subjects based on collaborative approach methods.

Kalit so'zlar: o'quv jarayoni, kollaboratsiya, pedagogik intensiya, ta'lim samaradorligi, ijodiy fikrlash, ko'nikmalarni o'zlashtirish, shaxsning shakllanishi.

Ключевые слова: учебный процесс, сотрудничество, педагогическое намерение, эффективность обучения, творческое мышление, овладение умениями, формирование личности.

Key words: educational process, collaboration, pedagogical intention, educational efficiency, creative thinking, mastering skills, personality formation.

KIRISH

Bo'lajak o'qituvchilarni kollaborativ yondashuv asosida pedagogik intensiyalarini rivojlantirish samaradorligi tadqiqotning metodologik asosini tashkil yetuvchi maqsad va vazifalar, yondashuvlar, tamoyillar, mazmun va usullar yordamida belgilanadi. Kollaborativ yondashuv asosidagi o'quv jarayonida bo'lajak o'qituvchilarni pedagogik intensiyalarini rivojlantirish modelini takomillashtirishda, birinchi navbatda, uning maqsadi belgilandi. Shu maqsad asosida model ishlab chiqilib amaliyotga tatbiq etiladi. Shu nuqtayi nazardan, tadqiqotda modeldan foydalanish algoritmi aniqlandi. Modelda belgilangan maqsadni amalga oshirishda, shubhasiz, muammoga bo'lgan ilmiy yondashuv asosidagi metodikalarni tavsiya qilish muhim ahamiyat kasb yetadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Kollaborativ o'qitishning asosiy g'oyalari keyinchalik Amerikalik olimlar Jorj Aronson (1978), Rodjers va Devid Djonsonlar (1987) Robert Slavin, (1990), hamda Isroillik olim Shlomo Sharan (1988) tomonidan taklif qilingan va uslubiy jihatdan tavsiflangan. Ularning tadqiqotlari o'quv jarayonini insonparvarlashtirish g'oyalarini targ'ib qilgan.

D.B.Millerning qayd etishicha, hamkorlik vaziyatida umumiy maqsad mavjud bo'lib, guruhlariga taqsimlangan o'quvchilarning hammasiga vazifalar bo'lib beriladi, raqobat vaziyatida guruhning har bir a'zosi yaxlit tarzda qo'yilgan maqsadga individual erishishi talab etiladi. Ta'limdagi umumiy va shaxsiy muammoli vaziyatlarni hal etishda mavjud vazifalarni o'quv faoliyati qatnashchilarining xususiyatiga qarab taqsimlash, ushbu vaziyatni yechilishni osonlashishiga olib keladi.

Xorijiy tadqiqotlarda hamkorlikda o'qitishning guruhli shaklining imkoniyatlarini ochib berishga alohida ahamiyat qaratilgan. Jumladan, D.V.Jonson, R.T.Jonsonlar o'quvchilarning individual o'quv-bilish faoliyatini kichik guruhlardagi birgalikda ishlash bilan uyg'unlashtirishni taklif etishgan. D.de Friz (D. DeVries) va K.Edvards (K.Edwards) o'quv-bilish faoliyatidagi o'quvchilarning birgalikdagi faoliyatini tashkil etishning guruhli shaklini tashkil etishning o'yin usullarini bayon etishgan. Kollaborativ yondashuv asosidagi o'qitish jarayonida o'quvchilar uchun qulay ta'lim sharoitini yaratish katta samaradorlik beradi.

Amerikalik faylasuf va pedagog Jon Dyui pedagogik intensiyaning ta'lim jarayonidagi ahamiyatini alohida ta'kidlab o'tgan. Uning pedagogik yondashuvlari va nazariyalari ta'limdagi amaliylik va o'quvchilarning faol ishtirokini rag'batlantirgan. "Ta'lim hayotga tayyorgarlik emas; ta'lim - bu hayotning o'zi. Bu shuni anglatadiki, o'qituvchi o'quvchilarga o'zlarining haqiqiy hayotiy tajribalarini o'zgartiradigan faoliyat bilan shug'ullanish imkoniyatini berishni maqsad qilib qo'yishi kerak, shu bilan faol ishtirok etish va bilimlarni amaliy qo'llashga yordam beradi deydi. Dyui ta'limni hayotning ajralmas qismi sifatida ko'rgan va uning asosiy maqsadlaridan biri o'quvchilarni jamiyatda faol ishtirokchiga aylantirish deb hisoblagan. Ta'lim faoliyatining samarali tashkil etilishi ta'lim oluvchilarning o'quv jarayonida shakllangan va rivojlangan ko'nikma, malaka va bilimlarini ijtimoiy hayotda qo'llash hamda ulardan samarali foydalanish hozirgi ta'lim tizimimizni asosiy sharti hisoblanadi.

NATIJA VA MUHOKAMA

Tadqiqot doirasida bo'lajak o'qituvchilarni kollaborativ yondashuv asosida pedagogik intensiyalarini rivojlantirish modeli ishlab chiqildi. Bo'lajak o'qituvchilarni kollaborativ yondashuv asosida pedagogik intensiyalarini rivojlantirish modeli quyidagilardan iborat: maqsad (ayni jarayonning maqsad va vazifalari), pedagogik jarayon (ta'lim oluvchilar o'quv-kasbiy faoliyatining nazariy, metodik va innovatsion jarayonlari), natija bloklari.

Maqsadli blokda asosiy maqsad: kollaborativ yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik intensiyalarini rivojlantirishni metodik qo'llab quvvatlash asosiy maqsad sifatida belgilangan.

Keyingi metodologik blokda tadqiqot doirasidagi vazifalar ya'ni maqsadlarni aniqlash, motivlashtirish, o'quv materialini strukturalashtirish, refleksiya, kollaboratsiya, pedagogik texnologiyadan oqilona foydalanish kabi modelning vazifalari aks ettirilgan. Ushbu vazifalarni ijrosi o'laroq mazkur modelni metodologik blokning 2-qismi ya'ni Fanlar (tadqiqot doirasidagi tanlangan fanlar "Ijtimoiy pedagogika", "Oila pedagogikasi" va "Hamkorlik pedagogikasi"), kollaborativ yondashuv asosidagi metodlar (Axborot almashish; Qiziqarli rollar; Hamkorlikda muammolarni hal qilish; Hamkorlikda o'zaro o'rganish; Liderlikni yuzaga chiqarish; Raqobatni tashkillash. Dual dars; Dialog darsi; Liberalashtirilgan mashg'ulot; Innovatsiyalar mashg'uloti;) Maqsad qilingan intensiyalarni komponentlari (Ta'limiy; Tarbiyaviy; Motivatsion; Muloqot; Diagnostik; Innovatsion;

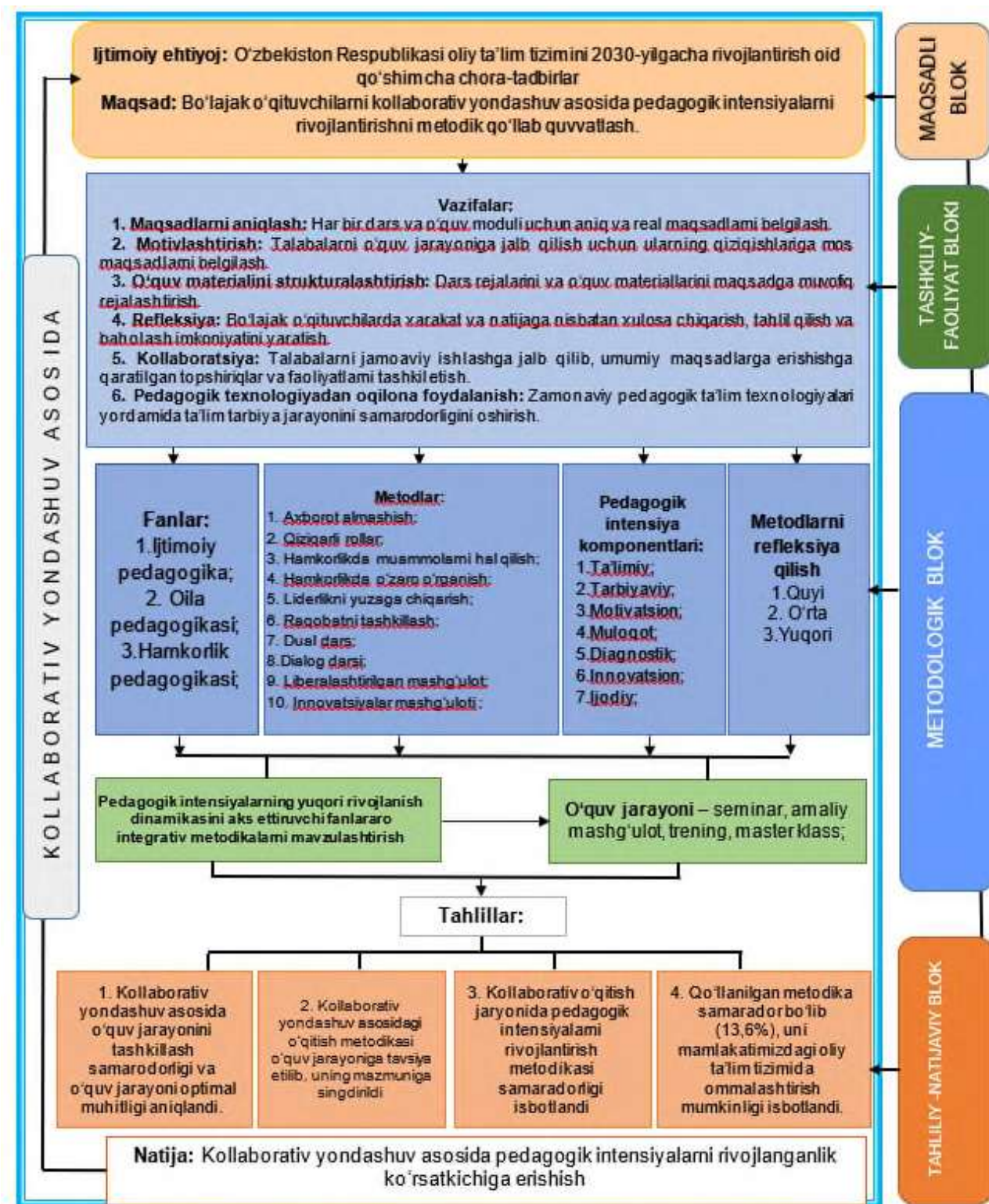
PEDAGOGIKA

ljodiy;) va Tavsiya qilingan metodlarni refleksiya qilish (Quyi, oʻrta va yuqori)kabi metodologik asoslar belgilangan.

Navbatdagi tashkiliy faoliyat blokida modelning metodologik blokida belgilangan vazifalar va asoslarni birlashtirgan holda pedagogik intensiyalarning yuqori rivojlanish dinamikasini aks ettiruvchi fanlararo integrativ metodikalarni mavzulashtirib uni oʻquv jarayoniga tabiiq etish koʻrsatib oʻtilgan.

Keyingi tahliliy natijaviy blokda esa yuqoridagi tashkiliy faoliyat natijasidagi samaradorlik tahlil qilinib uning natijasi koʻrsatib oʻtilgan.

2.1-rasm

Bo'lajak o'qituvchilarning kollaborativ yondashuv asosida pedagogik intensiyalarini rivojlantirish modeli

Hozirgi vaqtda ta'lim jarayonida o'qitishning zamonaviy metodlari keng qo'llanilmoqda. O'qitishning zamonaviy metodlarini qo'llash o'qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Ta'lim metodlarini tanlashda har bir darsning didaktik vazifasidan kelib chiqib tanlash maqsadga muvofiq sanaladi.

An'anaviy dars shakli chegarasidan chiqib, unga xususiyati, ta'sir doirasi, tashkillanishi va ta'lim muhitiga ko'ra turlicha bo'lgan ta'lim oluvchilar faoliyatini faollashtiradigan pedagogika sohasidagi interfaol metodlar bilan boyitish ta'lim oluvchilarning o'zlashtirish darajasining ko'tarilishiga olib keladi. Buning uchun dars jarayoni oqilona tashkil qilinishi, ta'lim beruvchi tomonidan ta'lim oluvchilarning qiziqishini orttirib, ularning ta'lim jarayonida faolligi muttasil rag'batlantirilib turilishi, o'quv materialini kichik-kichik bo'laklarga bo'lib, ularning mazmunini ochishda aqliy hujum, kichik guruhlarda ishlash, bahs-munozara, muammoli vaziyat, yo'naltiruvchi matn, loyiha, rolli o'yinlar kabi metodlarni qo'llash va ta'lim oluvchilarni amaliy mashqlarni mustaqil bajarishga undash talab etiladi.

Ta'lim jarayonida o'qituvchi o'zining ish faoliyati davomida o'qitishning u yoki bu metodlaridan foydalanadi. "Metod" so'zi "Nima qilish kerak?", "Qanday qilish kerak?" degan savollarga javob topish bilan belgilanadi. Metod tushunchasining ma'nosida muayyan vazifalarni bajarish, ma'lum maqsadlarga erishishning vositalari, usullari va yo'llari tushuniladi. Bu tushunchalardan kelib chiqib aytish mumkinki, o'qitish metodi o'qituvchi va talabalar, o'qituvchi va o'quvchilar ishining usuli sifatida belgilanadi hamda uning vositasida bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishga erishiladi, dunyoqarash shakllanadi va qobiliyatlar rivojlanadi. Bular esa bo'lg'usi o'qituvchining umumkasbiy bilim vako'nikmalari umumtexnik va ixtisoslik fanlaridan o'zlashtirishda muhim rol o'ynaydi. Amaliy tayyorgarlik sifatida umumkasbiy fanlari o'quv kurslari xizmat qilsa, kasbiy tayyorgarlikni esa ishlab chiqarish amaliyotinio'z ichiga oladi.

Bo'lajak o'qituvchilarni kollaborativ yondashuv asosida pedagogik intensiyalarini rivojlantirish modelida pedagogik intensiyalarga ta'sir ko'rsatuvchi kollaborativ yondashuvga asoslangan mullaflik ta'lim metodikalari tavsiya etilgan. Quyida ushbu metodikalarni tavsifi keltirilgan.

Axborot almashish usuli – mashg'ulotning mazmun mohiyatini guruhli savol javoblar orqali tashkillangan va shuning asosida mavzuni o'zlashtirishga asoslangan metodika.

Qiziqarli rollar usuli – mashg'ulot davomida qiziqarli rollar ijrosini ta'minlash asnosida savollarga javob topish orqali mustaqil fikrlashni o'rgatish metodikasi.

Hamkorlikda muammolarni hal qilish usuli – mashg'ulot doirasida ta'lim oluvchilarning bir nechta guruhlarga bo'linib mavzu doirasida o'rganilgan bilimlarni muammoli vaziyatni bartaraf etish orqali amaliyotga qo'llash va shuning asosida mavzuni to'liq anglashga yo'naltirilgan metodika.

Hamkorlikda o'zaro o'rganish usuli – mashg'ulot davomida ta'lim oluvchilarning mashg'ulot mazmuni bo'yicha mashg'ulot materialining ayrim kichik bo'laklarini bir-birlariga tushuntirishlarini tashkil etish orqali mavzuni o'zlashtirish metodikasi.

Liderlikni yuzaga chiqarish usuli – mashg'ulotni tashkillashda mavzuni ta'lim oluvchilar tomonidan tushuntirib berilishini tashkil etish orqali ta'lim oluvchilar faolligini oshirishga yo'naltirilgan metodika.

Raqobatni tashkillash usuli - guruhdagi ta'lim oluvchilarning bir yoki bir nechta mavzu bo'yicha oldindan tayyorgarlik asosida tashkillangan mashg'ulotni guruhning umumiy tanlovini, o'zaro raqobatni va g'oliblarni aniqlashga asoslangan metodika darsi.

Dual usul – ta'lim oluvchilarning juft bo'lib, mashg'ulot mavzusini birgalikda o'zlashtirishi yoki bir-birining bilimlarini mustahkamlashga yo'naltirilgan bo'lib, Bunda zarur bo'lganda juftliklar mashg'ulot davomida turlicha o'zgartirilishi imkoniyati mavjud bo'lgan metodika.

Dialogik usul – ta'lim oluvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatish va o'z fikrlarini bayon etish ko'nikmalarini rivojlantirish maqsadida mashg'ulot mavzusini o'quvchilar bilan dialoglar tashkil etish orqali tushuntirish va mustahkamlash qaratilgan metodika.

Liberalashtirilgan mashg'ulot - ta'lim oluvchilarning navbatma-navbat ishtiroki asosida yangi mavzuni o'zlashtirish yoki o'tilgan mashg'ulotni takrorlab, mustahkamlash ga yo'naltirilgan metodika.

Innovatsiyalar mashg'uloti - o'quv fani sohasidagi yoki ijtimoiy hayotga tegishli yangiliklarni joriy qilish, shuningdek ta'lim oluvchilarning ijodiy faoliyatlari natijalarini amalda qo'llash bo'yicha taklif va loyihalar bilan tanishirish mashg'uloti bo'lib, ta'lim oluvchilarning bilimlarini oshirish, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Yuqorida keltirilgan metodlarning barchasini o'qitiladigan bir mutaxassislik fani doirasidagi 1 dars davomiyligi bo'yicha qo'llashimiz, mumkin bo'ladi. Ushbu metodlarda bo'lajak o'qituvchilarga ta'lim berish ularda dars faoliyatini avvalgi bobda keltirilgan pedagogik intensiyalarni rivojlantiradi. Yuqorida keltirilgan metodikalarning asosiy g'oyasi: o'quv jarayonida vazifalarini nafaqat birgalikda bajarish, balki hamkorlikda o'qish va o'rganishdir.

Kollaborativ o'qitish jarayonida bo'lajak mutaxassislarda ta'limiy, tarbiyaviy, motivatsion, muloqot, diagnostik, innovatsion va ijodiy intensiyalar ya'ni pedagogik intensiyaga xos xususiyatlar shakllanadi. Pedagogik intensiya nuqtai nazardan qaralganda, mutaxassisga qo'yiladigan malaka talablarni ana shu xususiyatlar bilan uzviy bog'liq holda qarash mumkin. Pedagogik intensiyalarni shakllanganligi mutaxassisning kasbiy vazifalarni maqbul darajada bajarishga qodirligini bildiradi. O'qituvchi tomonidan yaratilgan metodikani baholash uchun saralanadigan ko'rsatkichlar ularning xususiyatlari va mohiyatiga qarab tanlab olinadi. Tadqiqot ishida taklif etilgan metodikalarni barchasini jamlab bir butun metodik tizimga birlashtirdik, ya'ni, tadqiqot ishimizda taklif etilgan metodikalarni bo'lajak o'qituvchilarga ta'lim berish jarayoniga joriy etish amaliyotda samarali qo'llash va uning natijasida bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik intensiyalarini rivojlantirishni metodik qo'llab quvvatlash tadqiqotning asosiy maqsadi hisoblanadi.

Tadqiqot jarayonida kollaborativ yondashuv asosida o'qitishga yo'naltirilgan ilmiy tadqiqotlar va o'tkazilgan anketa va so'rovnamlar asosida, yuqorida keltirilgan metodikalarning bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik intensiyalariga qanday ta'sir ko'rsatishi ya'ni rivojlantirishi o'rganib chiqildi. Bu o'rganishlar asosida tadqiqot doirasida tavsiya etilayotgan metodikalarimizning bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik intensiyalariga qay darajada ta'sir ko'rsatish haqidagi dinamik jadval yaratildi. O'qitiladigan bir mutaxassislik fani doirasidagi 1 mashg'ulot davomiyligi bo'yicha mashg'ulotning metodik tavsiyalarini bo'lajak o'qituvchilarni pedagogik intensiyalariga ta'sir ko'rsatish doirasiga nisbatan 3 guruhga bo'lishni tavsiya qildik.

1. Quyi daraja. Bo'lajak o'qituvchilarni pedagogik intensiyalariga quyi darajada ta'sir ko'rsatadigan ya'ni ta'sir doirasi darsning uslubiy tashkillanishiga qarab past darajadagi omilga ega metodikalar (●).

2. O'rta daraja. Bo'lajak o'qituvchilarni pedagogik intensiyalariga o'rta darajada ta'sir ko'rsatadigan ya'ni ta'sir doirasi darsning uslubiy tashkillanishiga qarab o'rta darajadagi omilga ega metodikalar (●●).

3. Yuqori daraja. Bo'lajak o'qituvchilarni pedagogik intensiyalariga yuqori darajada ta'sir ko'rsatadigan ya'ni ta'sir doirasi darsning uslubiy tashkillanishiga qarab yuqori darajadagi omilga ega metodikalar (●●●).

2.2-jadval

Tavsiya qilingan metodikalarni pedagogik intensiyalarga ta'sir ko'rsatish darajasi

Intensiya	Ta'limiy	Tarbiyaviy	Motivatsion	Muloqot	Diagnostik	Innovatsion	Ijodiy
Metodika							
Axborot almashish	●●	●●	●●	●●●	●●	●●●	●●●
Qiziqarli rollar	●●	●●	●●●	●●	●●	●●●	●●●
Hamkorlikda muammolarni hal qilish	●●	●●●	●●	●●●	●●●	●●	●●

Hamkorlikda o'zaro o'rganish	•••	•••	••	•••	••	•	•••
Liderlik	••	••	•••	••	••	•••	•••
Raqobat	•••	••	••	•	•••	••	•••
Dual	•••	•••	••	•••	•	••	••
Dialogik	••	•••	••	•••	••	•	•••
Liberal	•••	••	•••	•••	••	••	••
Innovatsiyalar darsi	•••	••	••	••	••	•••	•••

Yuqorida keltirilgan jadval asosida o'quv faoliyatini yo'lga qo'yishda foydalanish mumkin. Ushbu metodik tavsiyalarni joriy etilishida dastlab talabalar hamkorlikdagi bu jarayonga kirishgungacha bo'lgan vaqt davomida noan'anaviy o'qitish uslubida farqli o'laroq qiyinchilikga duch kelsa-da, biroq talabalarda amaliy ko'nikma va malaka hosil bo'lgach, bu vazifa ularning o'quv jarayonidagi ma'lum bir ajralmas qismga aylanib qoladi. Talabalarda ushbu metodikalar asosida pedagogik intensiyalar rivojlanishi talabalarning intellektual salohiyatiga qarab bir qancha vaqt kerak bo'ladi.

Oliy ta'lim muassasalarida o'qitiladigan fanlar bo'yicha yangilangan o'quv reja asosida fan dasturlarining yangi avlodi ishlab chiqish, o'qitish sifatini tubdan yaxshilash bo'yicha ijobiy samaradorlikka erishishni ta'minlaydi. Shularni e'tiborga olgan holda fanlarini hamkorlikda interaktiv faol metodlar asosida o'qitish zamonaviy konsepsiyasini ishlab chiqish dolzarb masalalaridan biriga aylandi. Belgilangan malaka talablari darajasida talabalar tomonidan bilimlarning egallanishida qo'llaniladigan uch toifadagi pedagogik usullar mavjud. Birinchi toifadagi an'anaviy usullar bilimlarni "Yetkazib berish" tamoyiliga asoslanadi. Ikkinchi toifadagi noan'anaviy yoki interaktiv usullar "Faollashtirish" tamoyiliga suyanadi. Uchinchi toifadagi ilg'or yoki zamonaviy usullar ta'lim-tarbiya jarayonini jadallashtirish va samaradorligini oshirish tamoyilidan kelib chiqadi.

Mazkur usullar haqida barcha yo'nalish bo'lajak fan o'qituvchilaridan yetarli darajada tushunchaga ega bo'lish, ulardan to'g'ri va o'rinli foydalana olish malakasi talab etiladi.

Chunki talabalarni: bilish jarayoniga qiziqtirishda; ijtimoiy foydali mehnatga tayyorlashda; mustaqil o'qib-o'rganish va bilimlarini oshirib borishga o'rgatishda; fanga bo'lgan qiziqishlarini rivojlantirishda; mantiqiy fikrlashga o'rgatishda; ta'lim samaradorligini oshirish va takomillashtirishda zamonaviy ta'lim texnologiyalari va usullarisiz maqsadga erishib bo'lmaydi.

Shuning uchun zamonaviy o'qituvchining kasbiy faoliyati jarayonida quyidagi omillarga asoslanish talab etiladi: ta'lim maqsadlariga erishishni davlat ta'lim standartlari va malaka talablari darajasida kafolatlash; ijodiy va izlanuvchan xarakterdagi masalalarni mustaqil echa olish; o'z sohasidagi yangilardan xabardor bo'lish va o'z ustida mustaqil ishlash; zamonaviy ta'lim va tarbiyaning ilg'or texnologiyalarini, milliy va xorij tajribalarini uzluksiz ravishda egallab borish; fanlararo integratsiyani talab etuvchi yangi murakkab kasbiy-pedagogik muammolarni hal etishga har tomonlama tayyor bo'lish; talaba shaxsining har tomonlama rivojlanishini yetarli darajada o'rganish va pedagogik, psixologik hamda fiziologik jihatdan tahlil qila olish; zamonaviy ta'lim tizimida kompleks (majmuaviy) o'zgarishlar qila olish va undagi qarama-qarshiliklarni yenga olish kabilar.

O'qituvchi faoliyatining natijasi – talabalarning egallagan bilim darajasida ko'rinadi. Bular: talabalarning bilimlari, hamkorlikda o'qitish faoliyatiga moslashuvchanlik, pedagogik faoliyatni amalga oshirish bo'yicha ko'nikma va malakalar, mustaqil ishni tashkil etish va boshqa jarayonlarda namoyon bo'ladi.

Ta'kidlash joizki, bo'lajak o'qituvchilarni hamkorlikda o'qitishga tayyorlashda elektron formatdagi resurslar pedagoglar imkoniyatlarini oshiruvchi vosita bo'lib xizmat qiladi, lekin ular pedagog o'rnini bosa olmasligi tabiiy. Ma'lumki, pedagogik tadqiqotlarda ko'proq didaktikaga, ya'ni o'quv materialini mazmunini asoslashga, o'qitishning tashkiliy shakllari va metodlariga qaratiladi. O'qitish jarayoni didaktik tamoyillarga – o'quv materialining izchilligi va tizimliliigi, ko'rgazmaliligi, tushunariligi, ilmiyligiga asoslanadi. Pedagogik intensiyalarni rivojlantiruvchi metodiye majmua ham ham qayd etilgan tamoyillar asosida yaratiladi. Ular an'anaviy tarbiyaviy faoliyatning ketma-ketligi va izchilligini inkor etmaydi, balki uning mazmunini metodik izchillik asosida to'ldiradi.

Kollaborativ o'qitish texnologiyalari pedagogik jarayonini takomillashtirish va uni o'quvchi shaxsiga yo'naltirishga asoslangan. Bu texnologiyalar ijodkor shaxsni shakllantirishga yo'naltirilgan ijodiy muhitni yaratish, ta'lim sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. O'qitish mashg'ulotlarining asosiy jarayonlari: hamkorlikda fikr almashish, suhbat, tahlil, munozara, muzokara, amaliy vazifalar bajarish, biror narsani ko'rish, yasash, masalalar yechish va boshqalarni o'z ichiga oladi.

Hamkorlikda o'qitish mashg'ulotlarini tashkil qilishda: o'qituvchi-sinf, o'qituvchi kichik guruh. O'qituvchi-katta guruh, o'qituvchi-o'quvchi, o'quvchi-o'quvchi (juftlikda ishlash), kichik-guruh, guruh-sinf va boshqa tashkiliy shakllar qo'llaniladi. Hamkorlikda o'qitish - bu o'qituvchining ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilar guruhi, yakka o'quvchi hamda butun sinf bilan o'zaro samarali hamkorlikni tashkil qilishi bilan birgalikda, o'quvchilarning ham o'zaro qo'llab-quvvatlovchi hamkorligini amalga oshirishdagi instruktaj va interfaol jarayonlarni ifodalovchi ommalashgan iboradir. Ta'lim oluvchilar hamkorlikda akademik topshiriqlar ustida, kichik guruhlarda ishlashadi va o'zlariga hamda o'z guruhlariidagi o'rtoqlariga birgalikda yordam berishadi.

Yuqorida keltirilgan fikr mlohazalarni umumlashtirgan holda, tadqiqotni tashkillash maqsadida bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik intensiyalarini kollaborativ yondashuv asosida rivojlantirishni metodik qo'llab quvvatlash maqsadida o'ziga xos metodlardan foydalanish tavsiya etildi. Bu metodik tavsiyalar kollaborativ xarakterga ega bo'lgan guruhlarda o'qitish metodikasiga tayanilgan.

Bu turdagi metodlar interfaol yoki interaktiv metodlar deb ham ataladi. Interfaol metodlar deganda - ta'lim oluvchilarni faollashtiruvchi va mustaqil fikrlashga undovchi, ta'lim jarayonining markazida ta'lim oluvchi bo'lgan metodlar tushuniladi. Bu metodlar qo'llanilganda ta'lim beruvchi ta'lim oluvchini faol ishtirok etishga chorlaydi. Ta'lim oluvchi butun jarayon davomida ishtirok etadi. Ta'lim oluvchi markazda bo'lgan yondoshuvning foydali jihatlari quyidagilarda namoyon bo'ladi: ta'lim samarasi yuqoriroq bo'lgan o'qish-o'rganish, ta'lim oluvchining yuqori darajada rag'batlantirilishi, ilgari orttirilgan bilimning ham e'tiborga olinishi, o'qish shiddatini ta'lim oluvchining ehtiyojiga muvofiqlashtirilishi, ta'lim oluvchining tashabbuskorligi va mas'uliyatining qo'llab - quvvatlanishi, amalda bajarish orqali o'rganilishi, ikki taraflama fikr-mulohazalarga sharoit yaratilishi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. May M.A., Doob L.W. Competition and Cooperation / M.A. May, L.W. Doob. – New York: Social Science Research Council, 1997.
2. Johnson D.W., Johnson R.T. Cooperation and the use of technology. In J. M. Spector, M. D. Merrill, J. van Merriënboer, & M. Driscoll (Eds.), Handbook of research on educational communications and technology. – New York: Taylor & Francis, 2008. – P. 1017-1044.
3. DeVries, D., Edwards K. Learning games and student teams: Their effects on classroom process / D. DeVries, K. Edwards. – American Educational Research Journal. – 1993. – №10. – P. 307-318
4. Dewey, J. (1897). My Pedagogic Creed. School Journal, 54, 77-80